

NACIONALINĖS BIBLIOGRAFIJOS IŠTEKLIAI KAIP ŠALIES DOKUMENTINIO PAVELDO LIUDIJIMAS

Nijolė Bliūdžiuvienė | Vilniaus universiteto Knygotyros
ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: nijole.bliudziuviene@kf.vu.lt

Straipsnis skirtas išanalizuoti nacionalinės bibliografijos veiklai ir jos ištekliams kaip šalies intelektualinės kultūros produkcijos apskaitos ir informacijos išsaugojimo priemonei. Nagrinėjamos įvairių šalių patirtys, nacionalinės bibliografijos išteklių formos, jų galimybės išsaugoti dokumentinę atmintį ir užtikrinti informacijos prieigą prie šalies leidybos produkcijos. Nacionalinės bibliotekos, būdamos atsakingos už šalies leidybos produkcijos registravimą, remiasi tarptautinėmis rekomendacijomis ir savo šalies privalomojo egzemplioriaus teisinio reguliavimo sistema. Platesnis nacionalinės bibliografijos išteklių duomenų atvėrimas leidžia visuomenei kurti naujas paslaugas ar produktus. Tinkamo nacionalinės bibliografijos paslaugų modelio pasirinkimas ir visų veiksmų sąveikos įvertinimas nacionalinės bibliografijos išteklius leidžia laikyti susistemintu šalies leidybos produkcijos registru, kuris gali būti patikima dokumentinio paveldo atminties komunikacijos ir sklaidos priemonė.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: nacionalinė bibliografija, nacionalinės bibliografijos išteklius, privalomasis egzempliorius, šalies leidybos produkcija, nacionalinė bibliografinė apskaita, nacionalinės bibliografijos paslauga.

Nacionalinės bibliografijos veiklos aspektai nemažai buvo nagrinėti įvairiose šalyse ir tarptautiniu lygmeniu. Skirtingų šalių nacionalinės bibliografijos raidą ir šiuolaikinę būklę galima pažinti pagal IFLA klausimyną sudarytame 45 šalių nacionalinės bibliografijos funkcijas vykdančių Europos, Azijos, Amerikos institucijų registre¹. Jame išsamiai pateikta nacionalinės bibliografijos išteklių aprėptis, formos, teisinė bazė ir kiti aspektai. Įvairi šalių praktika rengiant nacionalinės bibliografijos išteklius ir didėjantis poreikis

1 *National Bibliographic Register* [interaktyvus] |žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga

per internetą: <<http://www.ifla.org/node/2216>>.

bendradarbiauti keičiantis bibliografiniais ir autoritetiniais įrašais skatino nacionalinės bibliografijos išteklių apibrėžties, institucijų, atliekančių nacionalinę bibliografinę apskaitą, uždavinių identifikavimo, bibliografinio aprašo standartų rengimo ir taikymo klausimus kelti tarptautiniu lygmeniu.

Dar 1950 m. UNESCO konferencijoje, skirtoje nacionalinės bibliografijos paslaugoms tobulinti, buvo pabrėžta, kad nacionalinės bibliografijos išteklius – tai ne vienas sąrašas, bet visuma bibliografijos rodyklių, kurios kartu sudaro visų šalyje išleistų dokumentų registrą². Čia pat pabrėžiama, kad nacionalinės bibliografijos ištekliuose turi būti registruojamos ne tik knygos ar kitokia spausdintinė produkcija, bet ir garso bei vaizdo medžiaga, taip akcentuojama, kad nacionalinės bibliografijos ištekliai atlieka ne tik registro funkciją, bet ir vertinami kaip paslauga vartotojams. 1977 m. buvo pateiktos nacionalinės bibliografijos išteklių turinio ir formos ateities įžvalgos³. Tarptautiniame nacionalinės bibliografijos kongrese, kurį organizavo UNESCO kartu su IFLA, buvo pateikta rekomendacijų, kurios apibrėžė atrankos kriterijus, katalogavimo lygmenis ir šalies publikuotos produkcijos registravimo pagrindą. Abiejuose dokumentuose dėmesys telkiamas į nacionalinės bibliografijos turinio sklaidą spausdintine forma, nors XX a. 8-ajame dešimtmetyje jau užsimenama ir apie jo elektroninę formą bei bibliografinių duomenų tarptautinį integralumą. Daugiausia įtakos nacionalinės bibliografijos veiklos raidai padarė 1998 m. Tarptautinė nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencija⁴, kurioje buvo pateiktos rekomendacijos ne tik nacionalinės bibliografijos aprėpties klausimu. Atsižvelgiant į tai, kad informacinių technologijų plėtra kelia naujus nacionalinio publikuoto šalies intelektualinio turto kaupimo bei apskaitos reikalavimus, kreipiamas dėmesys į nacionalinės bibliografijos formų kaitą.

XXI a. pradžioje tarptautinei bendruomenei buvo pristatyti du išsamūs reikšmingi darbai. Viename jų Barbara Bell ir Langballe Anne M. Hasund⁵ aptarė, kaip įvairiose šalyse rengiant nacionalinės bibliografijos išteklius laikomasi tarptautinių rekomendacijų, ypač tų, kurios buvo paskelbtos 1998 metais. Kitą, tarptautiniu mastu svarbią nacionalinės bibliografijos veiklos apžvalgą parengė Unni Knutsen⁶, ji pateikė žinių apie šios srities pokyčius, įvykusius 1998–2001 metais. 2009 m. IFLA darbo grupė parengė gaires, kuriose nagrinėjama nacionalinės bibliografijos veiklos raida, jos rezultatų reikšmė vartotojui, atrankos principai rengiant bibliografijos išteklius, katalogavimo reikalavimai, nacionalinės bibliografijos paslaugų funkcionalumas, jų organizavimas ir valdymas bei bendradarbiavimo su leidėjais būdai. 2011 m. pasirodė gairių vertimas į lietuvių kalbą⁷.

Įvairiose pasaulio šalyse keliami klausimai ir ieškoma atsakymų, susijusių su nacionalinės bibliografijos išteklių rengimu, jų naudojimo perspektyva, na-

grinėjama dabartinė situacija. Lietuvos patirtis taikant tarptautines rekomendacijas ir nacionalinės bibliografijos veiklos organizavimo ir raidos eiga aptarta Reginos Varnienės–Janssen mokslinių straipsnių rinkinyje⁸. Nacionalinės bibliografijos veiklos pokyčius virtualios informacijos aplinkoje, nacionalinės bibliografijos paslaugų perspektyvą yra analizavę Prancūzijos nacionalinės bibliotekos atstovai Marcelle Beaudiquez⁹, Philippe Cantie ir Anne-Céline Lambotte¹⁰. M. Beaudiquez¹¹ pateikė išvalgų, kuo nacionalinės bibliografijos ištekliai gali būti naudingi ateityje. Yeon-Kyoung Chung apžvelgė Korėjos nacionalinės bibliotekos patirtį šioje srityje, dabartinę nacionalinės bibliografijos išteklių rengimo būklę ir perspektyvą į juos įtraukti visus šalies publikuotus išteklius¹². Švedijos nacionalinė biblioteka keldama nacionalinės bibliografijos naudingumo klausimą pradėjo plėtoti nacionalinės bibliografijos duomenų naudingumo vertinimą pasitelkdama duomenų vizualizacijos metodą¹³. Vokietijos nacionalinė biblioteka pateikė teisinio įrankio CCO taikymo patirtį, siekdama plačiau

2 *General Report on the Improvement of Bibliographical Services* [interaktyvus]. Paris: UNESCO, 1950 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001270/127057eb.pdf>>.

3 *Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography* [interaktyvus]. Paris: UNESCO, 1979 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000486/048658eo.pdf>>.

4 *The Final Recommendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>>.

5 BELL, Barbara L.; LANGBALLE, Anne M. Hasund. *An Examination of National Bibliographies and their Adherence to ICNBS recommendations: final report to the IFLA Standing Committee on Bibliography*. IFLA, 2001. 160 p.

6 KNUTSEN, Unni. *Changes in the National Bibliographies, 1996–2001* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. IFLA. Atnaujinta 2012-10-05. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/publications/changes-in-the-national-bibliographies-1996-2001?og=53>>.

7 ŽUMER, Maja, red. *Valstybinė bibliografija skaitmeniniame amžiuje: patarimai ir naujos kryptys:*

IFLA darbo grupės gairėms valstybinei bibliografijai parengti. Vilnius, 2011. 145 p.

8 VARNIENĖ–JANSSEN, Regina. *Lietuvos kultūros paveldas atsiveria pasauliui: metodologiniai, technologiniai ir organizaciniai sprendimai*. Vilnius, 2010.

9 BEAUDIQUEZ, Marcelle. The Perpetuation of the National Bibliographies in the New Virtual Information Environment. *IFLA Journal*, 2004, no. 30(1), p. 24–30.

10 BEAUDIQUEZ, Marcelle. What will be the Usefulness of National Bibliographies in the Future? *IFLA Journal*, 2002, no. 28(1), p. 28–30.

11 CANTIE, Philippe and LAMBOTTE, Anne-Céline. *Vers une Bibliographie nationale 2.0? Collaboration avec l'utilisateur et usages de la collaboration* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://archive.ifla.org/IV/ifla74/papers/162-Cantie_Lambotte-fr.pdf>.

12 CHUNG, Yeon-Kyoung. National Bibliographies: Past, Present and Future – the Korean Experience. *IFLA Journal*, 2007, no. 33(3), 220–228.

13 SOMMERLAND, Ylva. *Accessing National Bibliographic Data in Visual Dialog with Biographic Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1343/>>.

atverti galimybes naudoti duomenis, priskiriant nacionalinės bibliografijos išteklių turinį viešajai nuosavybei¹⁴.

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti, kokios yra nacionalinės bibliografijos išteklių galimybės būti patikima dokumentinio paveldo atminties išsaugojimo ir sklaidos priemone. Siekiant šio tikslo, atlikta nacionalinės bibliografijos išteklių dedamųjų analizė. Pasitelkiant užsienio ir šalies autorių publikacijas, pateikta nacionalinės bibliografijos išteklių įvairiais aspektais raidos evoliucija ir pokyčiai bei išsamios šalies publikuotos produkcijos registravimo esminės sąlygos – privalomojo egzemplioriaus suvokties leidybos pasaulyje svarba bei jo teisinio reguliavimo ypatumai.

Nacionalinės bibliografijos išteklių kaip dokumentinio kultūros paveldo registro sudarymo ir naudojimo plėtra atrodo kaip nesibaigiantis vyksmas besivejant vis naujus technologinius iššūkius ir bandymus patenkinti naudotojų poreikius, nors nacionalinės bibliografijos išteklių esmės suvoktis lieka nepakitusi. Vadinamajame skaitmeniniame amžiuje vartotojui vis dažniau siūloma integrali nacionalinės bibliografijos išteklių ir visateksčio dokumento paslauga, kuri praplečia bibliografinės informacijos naudojimą. Tačiau tebelieka svarbūs ir spręstini privalomojo egzemplioriaus teisinio suregulavimo ir autorių teisių klausimai.

Nacionalinės bibliografijos veiklos esmei apibūdinti dažnai pasitelkiama dar XX a. 10-ajame dešimtmetyje sukurta veidrodžio metafora. Ją pasiūliusi Barbara Bell¹⁵ nacionalinės bibliografijos veiklos rezultatus įvardijo kaip šalies kultūros veidrodį. Nacionalinės bibliografijos ištekliai atspindi tos šalies kalbą, švietimo, literatūros ir mokslo vaidmenį, jais naudojantis galima pažinti to meto kultūros veikėjus ir literatūros kūrėjus, ekonomines, politines, socialines ir religines šalies raidos tendencijas, šalies gyvenimui svarbius įvykius ir tradicijas, tirti knygų ir kitų medijų rinką bei konkurencinę aplinką. Viskas tampa pastebima, nes nacionalinė bibliografija atspindi šalies kultūros, mokslo, visuomeninio ir ekonominio gyvenimo unikalumą.

Kultūros, ekonomikos matmuo jungia bibliotekas ir leidėjus. Viena tos jungties išraiška – nacionalinė bibliografinė leidybos produkcijos apskaita, nes nacionalinė bibliografija ne tik inventorius, bet ir priemonė pažinti, suprasti ir išsaugoti dokumentuotą kultūrą.

Pastaraisiais dešimtmečiais įvykę leidybos pokyčiai, elektroninių informacijos išteklių gausėjimas, interneto galimybės keičia nacionalinės bibliografijos išteklių aprėpties ir sklaidos suvokimą ir iš naujo kviečia įvertinti nacionalinės bibliografijos paslaugas ir santykius su šalies leidybos produkcijos gamintojais, siekiant užtikrinti, kad nacionalinės bibliografijos ištekliai galėtų būti atmin-

ties išsaugojimo ir dokumentinių išteklių prieigos bei bibliografinės informacijos sklaidos priemone.

Viena vertus, nacionalinės bibliografijos ištekliai yra šalies leidybos produkcijos registras, bet, kita vertus, šalia spausdintinių ar kitų apčiuopiamų medijų, kurias biblioteka gauna kaip privalomąjį egzempliorių, daugėja elektroninių išteklių, kurių atspindėjimas iki galo neišspręstas. Nacionalinės bibliografijos išteklių duomenys plačiai visuomenei yra svarbus informacijos šaltinis, liudijantis dokumento egzistavimą ir suteikiantis prieigą prie nacionalinio leidybos paveldo bibliografinių duomenų, todėl gali būti reikšminga leidybos plėtros ir jos istorijos tyrimo priemonė.

NACIONALINĖS BIBLIOGRAFIJOS SAMPRATOS, APRĖPTIES IR PATEIKTIES RAIDA

Daugiau nei prieš šešis dešimtmečius Helen Conover pateikė apibrėžtį, idealų nacionalinės bibliografijos išteklių suvokdama kaip išsamų sąrašą *visų knygų, dokumentų, brošiūrų, serialinių leidinių ir kitos spausdintinės medžiagos, išleistos tam tikros šalies teritorijoje apibrėžtu laiko tarpu*¹⁶. Praėjus keliems dešimtmečiams, Tarptautinėje nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijoje 1998 m. buvo pateikta kiek bendresnio pobūdžio apibrėžtis, kurioje akcentuojamas ne sąrašas, bet reguliariai skelbiama patikimų ir išsamų visos šalies nacionalinės produkcijos, arba vadinamųjų nacionalinės leidybos pramonės produktų, įrašų sandrauba¹⁷. Šis teiginys buvo nuoroda į tai, kad nacionalinės bibliografijos išteklius gali būti ne tik spausdintinis leidinys, elektroninis leidinys fizinėje laikmenoje, bet ir atskiras elektroninis katalogas, į kurį įtraukiami spaudiniai, vaizdo, garso bei elektroniniai ištekliai, atspindintys visos šalies leidybos produkciją. Kartu buvo pabrėžiamas ir institucijų, atsakingų už nacionalinės bibliografijos rengimą, vaidmuo bei atsakomybė ir privalomojo egzemplioriaus svarba. Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacijose nacionalinės bibliografijos išteklių išsamumas vertinamas pagal tai, ar įtrauktos visos išleistos knygos arba visa tam tikroje šalyje bet kuriuo metu išleista produkcija. Atsižvelgiant į tai, visos naujos dokumentų

14 MEYER-HESS, Anke and RUPP, Jochen. *What happens if you publish the National Bibliography under a CC0 License?* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1414/>>.

15 BELL, Barbara L. *Annotated Guide to*

Current National Bibliographies. 2nd rev. ed. München, 1998, p. 32.

16 CONOVER, F. Helen. *Current National Bibliographies*. Washington, 1955, p. 23.

17 *The Final Recommendations of the International Conference...*

rūšys ir formos, tarp kurių yra visų rūšių elektroniniai ir interneto ištekliai, gali būti vertinami lygiai taip pat, kaip ir tradicinėmis laikomos publikuotų išteklių rūšys. Išskirtinė nacionalinės bibliografijos ištekliams ypatybė – išsami tam tikru būdu formaliai apibrėžta publikuotų dokumentų registracija, kad ir kokia būtų tų dokumentų fizinė forma, turinys ar kokybė.

Taigi ilgą laiką nacionalinės bibliografijos ištekliams suvoktis, konstruojama kaip *išsamus sąrašas spausdintinės medžiagos*, išleistos *tam tikros šalies teritorijoje*, tarptautinės bendruomenės pastangomis ir sutarimu transformavosi į platesnę apibrėžtį, aprėpiančią visas publikuojamų dokumentų rūšis. Nacionalinės bibliografijos ištekliams aprėptis pradėta laikyti savaime suprantamu dalyku, pabrėžiant patikimą pagrindinę šalies leidybos produkcijos registraciją (taip pat autoritetinių įrašų asmenų vardams ir kolektyvams tvarkybą) bei įvertinant tai, kad gali būti įvairios nacionalinės bibliografijos išteklių sklaidos formos, įskaitant ir elektroninę, ir tai, kad nacionalinės bibliografinės apskaitos duomenys gali papildyti kitų šalių nacionalines bibliografijas arba tapti tarptautinių bibliografinių duomenų rinkinių dalimi. Kita ne mažiau svarbi įžvalga, kad vis daugiau leidinių kitomis nei gimtoji kalbomis ir rašmenimis bus registruojama nacionalinės bibliografijos tarnybos funkcijas atliekančiose institucijose, o šalies leidybos produkcija turi apimti ne tik einamąją, bet, jeigu tik tai įmanoma, pateikti ir retrospektyviąją aprėptį. Šios abi tendencijos akivaizdžiai pasitvirtino įvairiose šalyse. Registruojant nacionalinę leidybos produkciją neišvengiamai į nacionalinę bibliografinę apskaitą įtrauktas turinys užfiksuotas įvairiose medijose, skirtingose šalyse buvo vienokių ar kitokių bandymų registruoti ne tik vadinamuosius tradicinės leidybos pavyzdžius, bet ir įtraukti nacionalinį interneto turinį, tokiu būdu atspindint naujas nacionalinės leidybos produkcijos formas ir išplečiant jos registracijos apimtį.

Mona Madsen pabrėžia, kad Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacijose yra atsižvelgiama į naujų technologijų ir medijų atsiradimą ir sparčią kaitą, tačiau kiekvienos šalies sprendimas yra vykdyti nacionalinę bibliografiją pagal savo galimybes ir išteklius. Vis dėlto visame pasaulyje pripažįstama, kad nacionalinės bibliografijos ištekliai atlieka svarbų vaidmenį kaip nacionalinis publikuoto paveldo įrašų registras ir kaip svarbi bibliografinės apskaitos priemonė¹⁸.

Teikdama nacionalinės bibliografijos ištekliams apibrėžtis IFLA pažymi, kad technologijų pažanga, saitynas ir elektroninės informacijos išteklių gausėjimas veikia leidybą¹⁹, o tai keičia ir nacionalinės bibliografijos išteklių aprėptį bei pateiktas galimybes. Atsižvelgiant į tai, kaip vystosi informacijos paieškos sistemos, ir atsiradus atvirųjų susietųjų duomenų technologijoms, kils būtinybė iš

naujo įvertinti nacionalinės bibliografijos paslaugas. Tokių iniciatyvų jau ėmėsi didžiųjų Europos šalių nacionalinės bibliotekos. Siekdama išnaudoti visas nacionalinės bibliografijos duomenų galimybes, Švedija 2015 metais pritaikė metodus ir modelius, kurie remiasi techninėmis prielaidomis ir koncentruojasi į duomenų vizualinį atvaizdavimą bei naratyvinį kontekstą, kuris vartotojams leidžia geriau suprasti ir patogiau naudoti unikalius nacionalinės bibliografijos duomenis ir įvertinti nacionalinės bibliografijos naudą²⁰. 2015 metais Vokietijos nacionalinė biblioteka pagal Kūrybinių bendrijų teisinį įrankį CC0 1.0 viešajam naudojimui pateikė autoritetinius nacionalinės bibliografijos įrašus²¹. Tokiu būdu atsisakyta visų teisių į juos visame pasaulyje. Atiduotų į viešojo naudojimo sritį autoritetinių įrašų panauda neribojama, be atskiuro leidimo autoritetiniai įrašai gali būti kopijuojami, modifikuojami, platinami net ir komerciniais tikslais. 2009 metais Kūrybinių bendrijų sukurtas CC0 1.0 leidžia bet kokių turinių priskirti viešajai nuosavybei, t. y. jokios teisės nesaugomos. Vokietijos nacionalinė biblioteka atvėrė 11 mln. autoritetinių įrašų ir per 4 mln. bibliografinių įrašų, kurie gali būti atsisiųsti naudojant įvairias sąsajas ar programas. Naujovė pritraukė Šveicarijos, Austrijos, kuriose vartojama vokiečių kalba, vartotojus, taip pat universitetų bibliotekas, mažesnes savivaldybių ir viešąsias bibliotekas bei programinės įrangos pardavėjus. Britų nacionalinė bibliografija apima visas šiuolaikines knygas ir periodinius leidinius, kurie yra išleisti arba platinami Jungtinėje Karalystėje ir Airijoje. Dalis britų nacionalinės bibliografijos vartotojams prieinama kaip susietieji duomenys. Pagal Kūrybinių bendrijų CC0 1.0 viešajam naudojimui pateikta 3,1 mln. nacionalinės bibliografijos įrašų, apimančių spausdintines knygas, įskaitant monografinius visų laikų leidinius ir serialinius leidinius²². Plėtojant Britų nacionalinės bibliografijos perdavimą į viešojo naudojimo sritį numatoma plėsti susietųjų nacionalinės bibliografijos duomenų aprėptį įtraukiant daugiadalius kūrinius, integruojamuosius išteklius, rinkinius ir numatomus leisti leidinius. Pateikti Švedijos, Jungtinės Karalystės ir Vokietijos nacionalinės bibliografijos permainų pavyzdžiai gali būti

18 MADSEN, Mona. *The National Bibliography in the Future: New Recommendations* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095574900001200104>>.

19 *Purpose and Value – The Mission of the National Bibliography* [interaktyvus]. Atnaujinta 2013-06-11 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/node/7661>>.

20 SOMMERLAND, Ylva. *Accessing National Bibliographic Data ...*

21 MEYER-HESS, Anke; RUPP, Jochen. *What happens if you publish the National Bibliography under a CC0 license?...*

22 *The British National Bibliography as Linked Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bnb.data.bl.uk/>>.

atsakymas į XXI a. išvakarėse keltus M. Beaudiquez²³ klausimus apie tai, kaip ir kokiomis priemonėmis gali plėtotis nacionalinė bibliografija, koks jos santykis su sparčiai besivystančiu pasauliniu tinklu ir leidybos iššūkius diktuojančiomis informacinėmis technologijomis.

NACIONALINĖS BIBLIOGRAFIJOS IŠTEKLIŲ PASKIRTIS IR PRIVALOMASIS EGZEMPLIORIUS

Siekiant sukurti šalies leidybos produkcijos registravimo sistemą, svarbu ją pagrįsti privalomojo egzemplioriaus sistema, pabrėžiant leidėjų vaidmenį ir atsakomybę teikti privalomąjį egzempliorių bibliotekoms. Privalomojo egzemplioriaus esmę sudaro teisinė bazė, kuri įpareigoja tam tikrą egzempliorių skaičių neatlygintinai perduoti nacionalinei ar kitai privalomojo egzemplioriaus bibliotekai. Anot Giuseppe's Vitiello²⁴, tik turint tris galiojančius veiksnius galima užtikrinti nacionalinės bibliografijos išteklių išsamumą. Privalomojo egzemplioriaus funkcionalumą gali užtikrinti leidėjų, įstatymų leidybos ir nacionalinės bibliografijos veiklą užtikrinančių institucijų veikimas drauge.

Nacionalinės bibliografijos kaip dokumentinio kultūros paveldo liudytojos idėją patvirtina Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacijų teiginys, kad privalomasis egzempliorius yra priemonė, užtikrinanti šalies kultūros ir intelektualinio paveldo bei lingvistinės įvairovės išsaugojimą ir prieigą prie jos dabartiniams ir būsimiems vartotojams.²⁵ Apie tai, kad šalies leidybos produkcijos registravimo nacionalinės bibliografijos ištekliuose esminė sąlyga yra gerai veikiantys, atnaujinti atsižvelgiant į leidybos pokyčius privalomojo egzemplioriaus teisės aktai, rašoma beveik kiekviename straipsnyje, kuriame nagrinėjama, kokie turi būti šiuolaikiniai nacionalinės bibliografijos ištekliai. Vienne ju²⁶ išsakyta nuomonė, kad jeigu privalomojo egzemplioriaus teisės aktuose nebus aiškiai išdėstyta, kad privalomasis egzempliorius yra būtinas rengiant nacionalinės bibliografijos išteklius, galbūt reikėtų kelti klausimą apie tai, kad nėra naudos juos rengti apskritai arba nacionalinės bibliotekos pačios turi imtis iniciatyvų, kaip esamoje situacijoje užtikrinti visų šalies publikuotų išteklių registraciją.

Tačiau ar visada nacionalinės bibliografijos išskirtinė vertė akivaizdi, visiems žinoma ir suprantama? Ar galima manyti, kad tolesnis nacionalinės bibliografijos išteklių rengimas ir pateikimas yra savaime suprantamas dalykas? Apsispręsti dėl tinkamo nacionalinės bibliografijos paslaugų modelio galėtų padėti aiškesnis nacionalinės bibliografijos išteklių tikslų ir vartotojų poreikių numatymas priklausomai nuo to, ar nacionalinės bibliografijos išteklius laikysime²⁷:

- šalies leidinių registru, sudaromu siekiant prisidėti prie šalies politinių ar kultūrinių uždavinių įgyvendinimo arba nacionalinės tapatybės palaikymo;
- vienareikšmiškai identifikuojamu išsamium visų šalyje išleistos leidybinės produkcijos registru;
- išsamium visų leidinių registru, skirtu statistikai;
- išsamium visų leidinių registru, skirtu leidybos pokyčių stebėsenai;
- specializuotu dalies šalyje išleistų svarbiausių leidinių sąrašu;
- operatyvia informavimo apie šalyje išleistus dominančius leidinius paslauga;
- šalies leidybos istoriją atspindinčiu registru.

2000 m. IFLA ir UNESCO parengtose Privalomojo egzemplioriaus teisinio reguliavimo gairėse privalomasis egzempliorius apibrėžiamas kaip *teisės aktais numatyta vykdyti pareiga, kuri reikalauja, kad kiekviena komercinė ar viešojo sektoriaus organizacija arba individualus asmuo, viešai leidžiantis bet kokios rūšies tiražuotą dokumentinę produkciją, vieną ar kelis egzempliorius privalo pristatyti numatytoms šalies institucijoms*.²⁸ Anot Ingrid Mason²⁹, svarstant nacionalinės bibliografijos išteklių aprėptį būtina imti domėn skaitmeninę kultūrą, skaitmenines technologijas, socialinius pokyčius ir kultūros institucijas, siekiant surinkti skaitmeninės kultūros medžiagą. Tarptautinėse privalomojo egzemplioriaus gairėse taip pat pabrėžiama, kad *nacionalinės kultūros ir intelektualinio paveldo išsaugojimas yra aiškus viešasis interesas ir atsakomybė. Tai būtina daryti, kad būtų identifikuota „kolektyvinė atmintis“, užfiksuota nacionalinėje bibliografijoje ir tokiu būdu išsaugota. Privalomasis egzempliorius yra esminis elementas, siekiant šio tikslo*³⁰.

Įvairios šalys turi savitus privalomąjį egzempliorių reglamentuojančius teisės aktus. Siejant nacionalinės leidybinės produkcijos kaupimą, registravimą, išsaugojimą ir bibliografinių duomenų sklaidą su privalomuoju egzemplioriu-

23 BEAUDIQUEZ, Marcelle. *National Bibliographic Services at the Dawn of the 21st Century: Evolution and Revolution* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/beam-e.pdf>>.

24 VITIELLO, Giuseppe. *Legal Deposit and National Bibliographic Services* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/vitg.pdf>>.

25 *The Final Recommendations of the International Conference...*

26 BEAUDIQUEZ, Marcelle. What will be the

Usefulness of National Bibliographies in the Future?, p. 28–30.

27 ŽUMER, Maja, red. *Valstybinė bibliografija skaitmeniniame amžiuje*, p. 87.

28 LARIVIÈRE, Jules. *Guidelines for Legal Deposit Legislation* [interaktyvus]. IFLA and UNESCO, 2000 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://archive.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm>>.

29 MASON, Ingrid. Changing Practice in a National Legal Deposit Library. *Library Trends*, 2006, vol. 55, no. 4, p. 198–215.

30 LARIVIÈRE, Jules. *Guidelines for Legal Deposit Legislation...*

mi, atitinkami teisės aktai reglamentuoja pagrindinius privalomojo egzemplioriaus teikimo ir aprėpties principus, kurie dažnai apima ir nespausdintinius dokumentinius išteklius. Dėmesio verta trečioji Tarptautinės nacionalinės bibliografijos paslaugų konferencijos rekomendacija, kurioje pabrėžiama, kad *naujieji privalomojo egzemplioriaus įstatymai arba vadovaujantis tokiais įstatymais priimti nutarimai turi aiškiai apibrėžti privalomojo egzemplioriaus tikslus; užtikrinti, kad egzempliorių deponavimas atitiktų anksčiau išvardytus tikslus; turi būti aiškiai ir vartojant tikslus terminus išvardijama, kokias esamas ar galimas atsirasti informacinio turinio medžiagos rūšis jis apima.*³¹ Teisės aktai yra būtina privalomojo egzemplioriaus teikimo sąlyga, nors kai kuriose šalyse (labai reti atvejai) užtenka savanoriško leidėjų ir bibliotekos susitarimo pildyti nacionalinį publikuotų dokumentų fondą, o kartu ir nacionalinės bibliografijos duomenyną. Pavyzdžiui, kol bus įgyvendintos papildomos norminės nuostatos, pradedant XXI amžiumi Britų biblioteka kartu su leidėjais įgyvendina savanorišką projektą, kuriuo leidėjai teikia elektroninius leidinius fizinėse laikmenose. Kitokios praktikos pavyzdžiu galime laikyti Prancūziją: čia interneto svetainės kaupiamos, tačiau jos neatsispindi nacionalinės bibliografijos ištekliuose.

Privalomojo egzemplioriaus bibliotekos turėtų leidėjams aiškiai pranešti apie privalomojo egzemplioriaus tikslą, apimtį ir pan. Paanalizuoti nacionalinių bibliotekų komunikacijos su leidėjais apie privalomąjį egzempliorių aspektus pasirinkta Britų biblioteka, Centrinė nacionalinė Florencijos biblioteka, Prancūzijos nacionalinė biblioteka, Vokietijos nacionalinė biblioteka, Lenkijos nacionalinė biblioteka, Skandinavijos ir trijų Baltijos šalių bibliotekos.

Prancūzijos nacionalinės bibliotekos svetainėje³² šalia išsamios informacijos apie privalomąjį egzempliorių, jo sudėtį, pristatymo terminus, teisės aktus skelbiama, kad tai kultūros paveldo išsaugojimo priemonė. Britų bibliotekoje tarp daug ir išsamiai pateiktos informacijos randame privalomojo egzemplioriaus sistemos naudos autoriams ir leidėjams įvardijimą siejant ją su nacionaline bibliografija³³. Centrinė nacionalinė Florencijos biblioteka³⁴ pateikia trumpą informaciją, kur ir kada turi būti pristatomas privalomasis egzempliorius, ir nuorodas į jį reglamentuojančius teisės aktus. Iš Vokietijos nacionalinės bibliotekos³⁵ svetainės sužinome apie privalomojo egzemplioriaus rūšinę sudėtį, ryšį su nacionalinės bibliografijos ištekliais ir fondo formavimo strategiją. Visų minėtų nacionalinių bibliotekų svetainėse ši informacija nėra pirmuosiuose puslapiuose.

Švedijos nacionalinės bibliotekos svetainėje³⁶ taip pat primenama apie pareigą teikti privalomąjį egzempliorių, nurodomos visos šalies privalomojo egzemplioriaus bibliotekos, privalomojo egzemplioriaus rūšinė aprėptis, teikėjai, skirtingų išteklių rūšių pristatymo terminai ir kontaktiniai duomenys. Norvegijos nacionalinės bibliotekos svetainėje³⁷ yra lakoniška informacija apie pri-

valomojo egzemploriaus pateikimą visoms šalies privalomojo egzemploriaus bibliotekoms. Danijos Karališkoji nacionalinė biblioteka³⁸ dažnai užduodamų klausimų forma pateikia esmines istorines ir šiuolaikines žinias apie privalomąjį egzempliorių, jo sudėtį ir prasmę, pabrėžiama, kad jis skirtas kultūros paveldui išsaugoti. Gana išsamiai pateikta informacija ir anglų kalba. Suomijos nacionalinė biblioteka privalomojo egzemploriaus informaciją pateikia trimis kalbomis: suomių, švedų ir anglų³⁹. Plačiai aprašyta šalies privalomojo egzemploriaus bibliotekų sistema, privalomojo egzemploriaus paskirtis, įvardyta, kas yra privalomojo egzemploriaus teikėjas, kokiomis sąlygomis ir per kokį laiką, kiek kiekvienos rūšies dokumentų egzempliorių turi pateikti, taip pat yra nuorodos į atitinkamus teisės aktus. Akcentuojama privalomojo egzemploriaus reikšmė išsaugant nacionalinę kultūros medžiagą ir jos prieinamumą dabarties ir ateities visuomenei.

Estijos nacionalinės bibliotekos svetainėje⁴⁰ klausimų ir atsakymų forma estų ir anglų kalbomis pateikiama aiški ir išsami praktinė informacija apie privalomojo egzemploriaus rūšinę ir kiekybinę aprėptį, visas Estijos privalomojo egzemploriaus bibliotekas, leidėjų atsakomybę už privalomojo egzemploriaus pristatymą. Panaši informacijos struktūra latvių kalba pateikta

31 *The Final Recommendations of the International Conference...*

32 *Dépôt légal* [interaktyvus]. Iš *Bibliothèque nationale de France* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bnf.fr/fr/professionnels/depot_legal.html>.

33 *Legal deposit* [interaktyvus]. Iš *The British Library* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/aboutus/legal-deposit/>>.

34 *Deposito legale* [interaktyvus]. Iš *Biblioteca Nazionale centrale di Firenze* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bncf.firenze.sbn.it/pagina.php?id=152&rigamenu=Deposito%20legale>>.

35 *Sammelauftrag der Deutschen Nationalbibliothek* [interaktyvus]. Iš *Deutsche Nationalbibliothek* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dnb.de/DE/Wir/Sammelauftrag/sammelauftrag_node.html>.

36 *Legal Deposits* [interaktyvus]. Iš *National Library of Sweden* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.].

Prieiga per internetą: <<http://www.kb.se/english/services/deposits/>>.

37 *Overføring av publikasjoner til Depotbiblioteket* [interaktyvus]. Iš *Nasjonalbiblioteket* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Tjenester/Depotbiblioteket/Overfoering-av-publikasjoner-til-Depotbiblioteket>>.

38 *Pligtaflevering* [interaktyvus]. Iš *Det Kongelige Bibliotek Danmarks Nationalbibliotek* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kb.dk/da/kb/service/pligtaflevering-ISSN/pligtaflevering.html>>.

39 *Vapaakappaletoimisto* [interaktyvus]. Iš *Kansalliskirjasto* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/vapaakappaletoimisto>>.

40 *Deposit copies* [interaktyvus]. Iš *National Library of Estonia* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nlib.ee/en/deposit-copy/>>.

Latvijos nacionalinės bibliotekos svetainėje⁴¹, anglų kalba leidėjai informuojami, kad turi prievolę pateikti privalomąjį egzempliorių ir kad biblioteka remiamasi Privalomojo egzemplioriaus įstatymu, nuoroda nukreipia į Latvijos teisės aktų duomenų bazę susipažinti su šiuo teisės aktu. Lenkijos nacionalinės bibliotekos svetainėje⁴² anglų kalba nepateikiama jokios informacijos apie privalomąjį egzempliorių. Lenkų kalba tokia informacija pasiskirsto dviejose skiltyse: leidėjui ir fondai. Rubrikoje leidėjui gilusis saitas nukreipia į fondų rubriką, kurioje pateikiama praktinė informacija leidėjui apie tai, kiek ir kokių leidinių privalomųjų egzempliorių leidėjas turi pristatyti, koks teisės aktas tai reglamentuoja, taip pat informuojama, kad leidėjas neturi mokėti už privalomojo egzemplioriaus siuntimą.

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos svetainės skiltyje *Teisės aktai* yra nuoroda į Vyriausybės nutarimą dėl dokumentų privalomojo egzemplioriaus perdavimo bibliotekoms. 2016 m. birželio 8 d. Vyriausybės nutarimo redakcijoje neatsirado nuostatos dėl privalomojo egzemplioriaus reikšmės rengiant nacionalinės bibliografijos išteklius, tačiau nauja nutarimo redakcija papildyta „skaitmeninių dokumentų fizinėse laikmenose“ privalomojo egzemplioriaus teikimo bibliotekoms tvarka, nauja tai, kad nuo dviejų iki 20 dienų pailgintas laikotarpis, per kurį leidėjas privalo pristatyti privalomąjį egzempliorių bibliotekoms, o Lietuvos aklųjų biblioteka neteko privalomojo egzemplioriaus statuso, todėl leidiniai Brailio raštu bei dokumentai, specialiai pritaikyti skaitymo sutrikimų turinčių asmenų poreikiams, teikiami Lietuvos nacionalinei Martyno Mažvydo bibliotekai. Taigi galima teigti, kad nauja Vyriausybės nutarimo redakcija iš esmės nepakeitė ir nepraplėtė privalomojo egzemplioriaus sampratos pagal nacionalinės bibliografijos išteklių rengimo reikmes ir informacijos technologijų pokyčius leidyboje.

Dvylikos Europos nacionalinių bibliotekų svetainių analizė rodo, kad informacija apie privalomąjį egzempliorių pateikiama prie bendrosios svetainės informacijos arba prie paslaugų ar leidėjams skirtos rubrikos. Privalomąjį egzempliorių gaunančių nacionalinių bibliotekų interneto svetainėse trūksta informatyvios ir aiškios žinios apie tai, kam bibliotekoms jis reikalingas ir kodėl leidėjas privalo jį nemokamai joms perduoti. Vertinant nacionalinių bibliotekų svetainių informaciją galima teigti, kad, apibūdinat jų misiją ir vizijas bei vertybes, partnerystės ryšius arba skelbiant informaciją apie biblioteką, menkai užsiminama apie leidėjus – privalomojo egzemplioriaus teikėjus. Iš įvairios nacionalinių bibliotekų svetainėse pateiktos informacijos leidėjas negali žinoti, ar biblioteka yra privalomojo egzemplioriaus gavėja, ir tai galima vertinti kaip vieną esminių bibliotekos ir leidėjų komunikacijos trūkumų.

Privalomojo egzemplioriaus sistema užtikrina nacionalinio publikuotųjų dokumentų fondo plėtrą, papildant jį bet kokios formos publikuotais ištekiais, tai savo ruožtu leidžia atlikti šalies leidybos produkcijos bibliografinę apskaitą ir sudaryti išsamius nacionalinės bibliografijos duomenų rinkinius. Privalomojo egzemplioriaus teisinis reguliavimas garantuoja, kad šalies ir užsienio placioji visuomenė bei mokslininkai galės sužinoti apie visą šalies bet kokiomis priemonėmis publikuotą medžiagą, ja naudotis ir ją tirti.

Siekiant sukurti veiksmingą šalies nacionalinės bibliografinės apskaitą svarbu ją pagrįsti leidybos produkcijos privalomojo egzemplioriaus sistema, pabrėžiant leidėjų vaidmenį ir atsakomybę teikiant privalomąjį egzempliorių bibliotekoms. Privalomojo egzemplioriaus funkcionalumą gali užtikrinti teisinė bazė, kuri įpareigoja tam tikrą skaičių egzempliorių neatlygintinai perduoti nacionalinei ar kitai privalomojo egzemplioriaus bibliotekai. Būtina komunikacija su leidėjais, siekiant pagrįsti privalomojo egzemplioriaus kaip priemonės, užtikrinančios, kad šalies kultūrinis, intelektinis paveldas būtų užregistruotas, išsaugotas ir išliktų prieinamas dabarties ir ateities vartotojams, reikšmę.

Išvados

Tarptautinė bendruomenė daugiau nei pusę amžiaus siekia surasti ir įtvirtinti kuo aiškesnę nacionalinės bibliografijos veiklos ir jos išteklių suvoktį. Nacionalinės bibliotekos, būdamos atsakingos už šalies leidybos produkcijos registravimą, remiasi tarptautinėmis rekomendacijomis ir savo šalies privalomojo egzemplioriaus teisinio reguliavimo sistema. Vykstant spartiems leidybos pokyčiams inertiškas teisinis privalomojo egzemplioriaus reglamentavimas trukdo rengti išsamius nacionalinės bibliografijos išteklius, aprėpiančius visomis leidybos technologijomis publikuojamus dokumentinius išteklius. Tvariai nacionalinės bibliografijos išteklių plėtrai labai svarbu veiksmingai bendradarbiauti su leidėjais ir įstatymų leidybos institucijomis rengiant privalomojo egzemplioriaus teisės aktus.

Kitas ne mažiau svarbus aspektas, kad sprendžiant ir nacionalinės bibliografijos išteklių pateikties visuomenei iššūkius stinga nacionalinės bibliografijos institucijų komunikacijos aiškumo ir leidėjų atsakomybės už šalies leidybos paveldo išsaugojimą. Nacionalinių bibliotekų svetainėse pateiktos informacijos

41 Obligātie eksemplāri [interaktyvus]. Iš *Latvijas Nacionālā bibliotēka* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lv/lv/izdevejiem/obligatie-eksemplari>>.

42 Egzemplarz obowiązkowy [interaktyvus]. Iš *Biblioteka Narodowa* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bn.org.pl/zbiory/egzemplarz-obowiazkowy>>.

analizė parodė, kad trūksta aiškios žinios leidėjams apie tai, kokia jų atsakomybė už nacionalinės bibliografijos išsamumą, kokią naudą gauna leidėjas, prisidedamas prie nacionalinio kultūros paveldo išsaugojimo ir sklaidos. Bendro supratimo stoka gali nulemti, kad nacionalinės bibliografijos ištekliuose nebus elektroninės leidybos produkcijos bibliografinių duomenų. Kita vertus, nacionalinės bibliotekos imasi iniciatyvos šiuolaikinėmis technologijomis padaryti nacionalinės bibliografijos duomenis labiau prieinamus ir suprantamus vartotojams. Tokiu būdu nacionalinės bibliografijos institucijoms atsiranda dvipusis technologinis iššūkis: kaip užregistruoti visą šalies leidybinę produkciją ir kaip šiuolaikiškai pateikti turimus bibliografinius duomenis.

Platesnis nacionalinės bibliografijos išteklių duomenų atvėrimas leidžia vi-suomenei kurti naujas paslaugas ar produktus. Tinkamo nacionalinės bibliografijos paslaugų modelio pasirinkimas ir visų veiksnių sąveikos įvertinimas leidžia nacionalinės bibliografijos išteklius laikyti susistemintu šalies leidybos produkcijos registru, kuris gali būti patikima dokumentinio paveldo atminties komunikacijos ir sklaidos priemonė. Nacionalinės bibliografijos ištekliuose pateikti šalies leidybos produkcijos bibliografiniai ir autoriteriniai duomenys padeda įvairiapusėškai pažinti šalies gyvenimą, užtikrina žinių apie šalies istorinius ir kultūrinius įvykius sklaidą, pristato šalies ekonominį ir mokslo paveldą.

Literatūra

1. BEAUDIQUEZ, Marcelle. *National Bibliographic Services at the Dawn of the 21st Century: Evolution and Revolution* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/beam-e.pdf>>.
2. BEAUDIQUEZ, Marcelle. The Perpetuation of the National Bibliographies in the New Virtual Information Environment. *IFLA Journal*, 2004, no. 30(1), p. 24–30.
3. BEAUDIQUEZ, Marcelle. What will be the Usefulness of National Bibliographies in the Future? *IFLA Journal*, 2002, no. 28(1), p. 28–30.
4. BELL, Barbara L. *Annotated Guide to Current National Bibliographies*. 2nd rev. ed. München: K. G. Saur, 1998. 487 p.
5. BELL, Barbara L.; LANGBALLE Anne M. Hasund. *An Examination of National Bibliographies and their Adherence to ICNBS Recommendations: final report to the IFLA Standing Committee on Bibliography*. IFLA, 2001. 160 p.
6. *The British National Bibliography as Linked Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bnb.data.bl.uk/>>.
7. CANTIÉ, Philippe and LAMBOTTE, Anne-Céline. *Vers une Bibliographie nationale 2.0? Collaboration avec l'utilisateur et usages de la collaboration* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <https://archive.ifla.org/IV/ifla74/papers/162-Cantie_Lambotte-fr.pdf>.
8. CHUNG, Yeon-Kyoung. National Bibliographies: Past, Present and Future – the Korean Experience. *IFLA Journal*, 2007, no. 33(3), p. 220–228.
9. CONOVER, F. Helen. *Current National Bibliographies*. Washington, 1955. 132 p.
10. Deposit copies [interaktyvus]. Iš *National Library of Estonia* [žiūrėta 2016 m. gruodžio

- 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nlib.ee/en/deposit-copy/>>.
11. Deposito legale [interaktyvus]. Iš *Biblioteca Nazionale centrale di Firenze* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bncf.firenze.sbn.it/pagina.php?id=152&rigamenu=Deposito%20legale>>.
 12. Egzemplarz obowiązkowy [interaktyvus]. Iš *Biblioteka Narodowa* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://bn.org.pl/zbiory/egzemplarz-obowiazkowy>>.
 13. *The Final Recommendations of the International Conference on the National Bibliographic Services* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/fina.pdf>.
 14. *General Report on the Improvement of Bibliographical Services* [interaktyvus]. Paris: UNESCO, 1950 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001270/127057eb.pdf>>.
 15. *Guidelines for the National Bibliographic Agency and the National Bibliography* [interaktyvus]. Paris: UNESCO, 1979 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0004/000486/048658eo.pdf>>.
 16. KNUtSEN, Unni. *Changes in the National Bibliographies, 1996–2001* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. IFLA. Atnaujinta 2012-10-05. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/publications/changes-in-the-national-bibliographies-1996-2001?og=53>>.
 17. LARIVIÈRE, Jules. *Guidelines for Legal Deposit Legislation* [interaktyvus]. IFLA and UNESCO, 2000 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://archive.ifla.org/VII/s1/gnl/legaldep1.htm>>.
 18. LARSEN, Knud. *National Bibliographical Services: their creation and operation* [interaktyvus]. France: UNESCO [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0001/000101/010117eo.pdf>>.
 19. Legal deposit [interaktyvus]. Iš *The British Library* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.bl.uk/aboutus/legaldeposits/>>.
 20. Legal Deposits [interaktyvus]. Iš *National Library of Sweden* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kb.se/english/services/deposits/>>.
 21. *Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarimas 2016 m. birželio 8 d. Nr. 590*. Dėl dokumentų privalomųjų egzempliorių skaičiaus ir jų perdavimo bibliotekoms [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ab986f012f0311e6a222b0cd86c2adfc?jfwid=ji9gtl40h>>.
 22. MADSEN, Mona. *The National Bibliography in the Future: New Recommendations* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/095574900001200104>>.
 23. MASON, Ingrid. Changing Practice in a National Legal Deposit Library. *Library Trends*, 2006, vol. 55, no. 4, p. 198–215.
 24. MEYER-HESS, Anke; RUPP, Jochen. *What happens if you publish the National Bibliography under a CC0 license? – Experiences of the German National Library (DNB)* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1414/1/210-meyer-en.pdf>>.
 25. *National Bibliographic Register* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/node/2216>>.
 26. Obligātieeksemplāri [interaktyvus]. Iš *Latvijas Nacionālā bibliotēka* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.lnb.lv/lv/izdevejiem/obligatie-eksemplari>>.
 27. Overføring av publikasjoner til Depotbiblioteket [interaktyvus]. Iš *Nasjonallbiblioteket* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.nb.no/Bibliotekutvikling/Tje>>.

nester/Depotbiblioteket/Overfoering-av-publikasjoner-til-Depotbiblioteket>.

28. Pligtaflevering [interaktyvus]. Iš *Det Kongelige Bibliotek Danmarks Nationalbibliotek* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kb.dk/da/kb/service/pligtaflevering-ISSN/pligtaflevering.html>>.
29. *Purpose and Value – The Mission of the National Bibliography* [interaktyvus]. Atnaujinta 2013-06-11 [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/node/7661>>.
30. Sammelauftrag der Deutschen Nationalbibliothek [interaktyvus]. Iš *Deutsche Nationalbibliothek* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.dnb.de/DE/Wir/Sammelauftrag/sammelauftrag_node.html>.
31. SOMMERLAND, Ylva. *Accessing National Bibliographic Data in Visual Dialog with Biographic Data* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://library.ifla.org/1343/1/210-sommerland-en.pdf>>.
32. Vapaakappaletoimisto [interaktyvus]. Iš *Kansalliskirjasto* [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.kansalliskirjasto.fi/fi/vapaakappaletoimisto>>.
33. VARNIENĖ-JANSSEN, Regina. *Lietuvos kultūros paveldas atsiveria pasauliui: metodologiniai, technologiniai ir organizaciniai sprendimai = Lithuanian cultural heritage goes to the world: methodological, technological and organisational solutions*: [mokslinių straipsnių rinkinys]. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2010. 476 p. ISBN 978-609-405-021-3.
34. VITIELLO, Giuseppe. *Legal deposit and national bibliographic services: developments in the frame work of the cooperative perspective and the convergence phenomenon* [interaktyvus] [žiūrėta 2016 m. gruodžio 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.ifla.org/files/assets/bibliography/publications/vitg.pdf>>.
35. ŽUMER, Maja, red. *Valstybinė bibliografija skaitmeniniame amžiuje: patarimai ir naujos kryptys: IFLA darbo grupės gairės valstybinei bibliografijai parengti*. Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2011. 145 p. ISBN 978-609-405-053-4.

THE NATIONAL BIBLIOGRAPHY RESOURCES AS A REFLECTION OF THE DOCUMENTARY HERITAGE

Nijolė Bliūdžiuvienė

Summary

The subject of this article is to analyze the national bibliography as a means for promoting the documentary heritage and providing access to it. It discusses various forms of the national bibliography as well as their potential for preserving the memory and ensuring access to documentary resources and their promotion. The article serves the purpose, by drawing on the analysis of foreign publications, of substantiating the idea that the national bibliography as a structured registry of the national publishing output may serve as a reliable means for promoting the documentary heritage.

The article elaborates on the evolution of the notion and coverage of the national bibliography as well as its presentation to the public. The national bibliography was defined in the 60ies of the 20th century by joint efforts of UNESCO and IFLA. This definition underlined that the national bibliography must cover the nation's entire published output. The notion of the national bibli-

ography underwent some evolution, and in the 21st century the focus shifted towards registering electronic publishing resources alongside with solving the issues of presenting the national bibliography to the public. Previously, the presence of a bibliographic record in the national bibliography signified that the resource was available within the legal deposit collection of the library, whereas at present the issue of having to register national information resources which do not belong to this collection is gaining persistence.

Another significant issue in making the national bibliography a comprehensive registry of the nation's publishing output is the relation between the national bibliography and legal deposit. Successful and sustainable development of the national bibliography requires cooperative effort in creating and updating publication and factual data and efficient communication with publishers and other suppliers of public information within the chain of legal deposit. This interaction substantiates the existence of the national bibliography as the all-reflecting mirror creating opportunities to cognize the national documentary cultural heritage and ensuring its promotion and access, The register of bibliographic and authority data of published documents helps preserve the cultural and historical memory; ensures dissemination of knowledge about historical and cultural events and their interpretation; and gives a panorama of the cultural history, the heritage of the traditional culture, prominent fellow-countrymen and national uniqueness.

The analysis of websites of national libraries of various countries which are legal deposit receivers shows that some of them remind the publishers of their obligation to submit legal deposit copies in a laconic manner and some of them provide more information, e.g. types and quantity of legal deposit copies and terms of submission as well as give references to appropriate legal acts. Some of these institutions highlight the significance of legal deposit as a means of preserving cultural heritage and ensuring access to it for the general public and researchers. However, there is no clear message addressed to the integral and primary chain of the legal deposit system, the publishers, about their responsibility about the comprehensiveness of legal deposit and the publishers' benefits from contributing to the preservation and access of the national cultural heritage.

The article analyzes the transformation of the national bibliography from a printed list to a presentation of linked data. Digital and information technologies applied in publication processes and creation of new forms of disseminating data of national bibliographies contribute to promoting the national history and cultural memory. Broad access to national bibliographic data allows the general public creating new services and products. The precise definition of purposes of the national bibliography and its users could facilitate the shaping of the appropriate model of the national bibliography.

KEY WORDS: national bibliography, resources of national bibliography, legal deposit, the country's publishing output, national bibliographic control, national bibliography service.

Įteikta 2017 m. sausio 24 d.

Priimta 2017 m. kovo 31 d.